

Motion

1983/84:2088

Jan-Erik Wikström m. fl.
Den ekonomiska politiken

Sammanfattning

Folkpartiet förordar samma ekonomiska politik i dag som vi gjorde före valet 1982. Detta skiljer oss markant från socialdemokraterna.

De viktigaste målen för den ekonomiska politiken är:

- att få ned inflationstakten,
- att hålla tillbaka kostnadsutvecklingen, framför allt genom återhållsamma löneavtal,
- att minska budgetunderskottet och
- att möjliggöra en återgång till den fulla sysselsättningen, bl. a. genom att bibehålla en hög vinstnivå i näringslivet så att investeringarna kan öka.

I regeringens budgetförslag saknas en långsiktig strategi för hur Sveriges strukturella problem skall lösas. I stället hoppas socialdemokraterna på att den internationella konjunkturuppgången skall göra en anpassning onödig. Folkpartiet anser att detta är en lättsinnig politik.

Omsvenskt näringsliv skall kunna behålla och förstärka sin konkurrenskraft under de kommande åren måste finanspolitiken stramas åt ytterligare. Det är nödvändigt också för att uppnå en dämpning av inflationstakten till den nivå som gäller i våra viktigaste konkurrentländer.

En stramare finanspolitik innebär i praktiken utgiftsnedskärningar av betydligt större omfattning än vad regeringen har föreslagit. Folkpartiet anser att den nuvarande högkonjunkturen måste utnyttjas för att åstadkomma rejäla förbättringar i den ekonomiska strukturen. Annars tvingas vi möta en kommande konjunkturedgång utan statsfinansiellt handlingsutrymme för stabiliseringspolitiska insatser.

Något utrymme för ökat skattetryck finns inte längre. Sverige har nått skattetakets.

Folkpartiet föreslår besparingar på totalt ca 14 miljarder kronor räknat i helårseffekt. Samtidigt föreslås ökade utgifter och skattesänkningar på ca 4 miljarder kronor. Det innebär en minskning av budgetunderskottet fr. o. m. kalenderåret 1985 på ca 10 miljarder kronor. Därtill kommer effekterna för betalning av statsskuldräntorna, som kan uppskattas till över 1 miljard kronor. Vi föreslår också tillfälliga inkomstförstärkningar genom utförsäljning av statliga företag, som kan beräknas ge mellan 1 och 2 miljarder kronor.

Eftersom vissa av besparingarna kan genomföras endast vid ett kalenderårsskifte blir effekten på budgetsaldot för budgetåret 1984/85 mindre

än helårseffekten, eller ungefär hälften av de 10 miljarder kronor.

De största omprioriteringar som folkpartiet gör i förhållande till regeringen på utgiftssidan gäller de tidigare presenterade förslagen om förstärkt stöd till barnfamiljerna, ökade resurser till försvaret samt ökade resurser till det internationella biståndet för att uppnå 1-procentmålet.

Folkpartiet föreslår vidare vissa skattesänkningar. Det gäller bl. a. återgång till fullt inflationsskydd i inkomstskatteskalen, lindring av dubbelbeskattning på aktieutdelningar, slopad förmögenhetsskatt på arbetande kapital i småföretag.

Tillbakablick

1970-talets ekonomiska utveckling i Sverige kännetecknades av offentlig expansion och industriell stagnation. En del av förklaringen till den dåliga utvecklingen måste sökas i internationella faktorer, främst oljekriserna, men även inhemska förhållanden hade stor betydelse. Kostnadskrisen för svensk industri och den snabba offentliga expansionen hör hit. Ansvaret för detta delas av alla politiska partier. Sedan regeringsskiftet 1982 försöker socialdemokraterna skylla den svenska utvecklingen på de borgerliga regeringarna under slutet av 1970-talet. Detta är sakligt fel och ett utslag av politisk feghet.

Vad det nu gäller är att dra lärdom av erfarenheterna och föra en ekonomisk politik som leder till en bättre ekonomisk utveckling i framtiden. Detta kräver att den ekonomiska politiken läggs om i den riktning folkpartiet pekar på i denna motion, vilket f. ö. är densamma som vi hävdar sedan lång tid.

Den offentliga expansionen under första hälften av 1970-talet drevs i hög grad fram av socialdemokraterna. Under senare delen av 1970-talet, då vi hade borgerliga regeringar, ville socialdemokraterna ha en mer expansiv offentlig utveckling än vad regeringarna släppte fram. Inte minst gällde detta den s. k. industristödspolitiken, där borgerliga regeringsförslag oftast möttes av socialdemokratiska krav på ännu större offentliga insatser och stödåtgärder.

Kostnadskrisen i mitten av 1970-talet spelade en väsentlig roll för utvecklingen av ekonomin därefter. För den bär socialdemokraterna huvudansvaret. Det är intressant att notera att socialdemokraterna nu medger att kostnadsutvecklingen 1975—1976 innebar starkt försämrad konkurrenskraft, sjunkande världshandelsmarknadsandelar och utslagning av produktionskapacitet.

Socialdemokraterna återkommer ständigt till hur litet budgetunderskottet var 1975/76. Detta var emellertid rent tillfälligt. Budgetunderskottet har stigit kontinuerligt sedan början av 1970-talet, från ungefär 1 % av BNP till ca 14 %. Den tillfälliga förbättringen 1975/76 berodde helt på lönekostnadsexplosionen efter 1975 års avtal, som tillfälligt ökade statsinkomsterna, men på längre sikt hade enbart negativa effekter på samhällsekonomin.

I början av 1980-talet var det uppenbart att det skulle krävas nedskärningar av de offentliga utgifterna för att få ordning på statens finanser och samhällsekonomin. Alternativet med fortsatt ökande offentliga utgifter skulle medföra en allt sämre ekonomi, med allt högre arbetslöshet och inflation. Socialdemokraterna ville emellertid inte då medge detta. I riksdagen attackerades de borgerliga mycket kraftigt för att vilja radera den sociala välfärden genom besparingsförslagen. Så sent som i valrörelsen 1982 hävdades att utgiftsbegränsningar inte behövdes. Socialdemokraterna tycks emellertid nu ha insett att deras tidigare ståndpunkt var orimlig, och de har i efterhand accepterat en stor del av de besparingar som de tidigare motsatte sig. Hösten 1983 gick de så långt att de faktiskt berömde sig av att komma med vissa egna begränsade besparingsförslag!

Under lång tid hävdade socialdemokraterna att skattehöjningar behövdes för att parera utgiftsutvecklingen. Mellan åren 1973 och 1977 höjdes skattetrycket med nära 10 procentenheter. Huvudsakligen berodde det på den kraftiga höjningen under dessa år av arbetsgivaravgifterna som nära nog fördubblades.

Sedan 1977 har skattetrycket varit i stort sett oförändrat. Socialdemokraterna föreslog emellertid i opposition nästan varje år ytterligare höjningar av arbetsgivaravgifterna. Det kan vara värt att erinra om detta nu, när de själva föreslagit att man skall avstå från höjningar med motiveringen att hålla kostnadsutvecklingen och inflationen nere. Även i detta avseende har således socialdemokraterna tvingats inse att deras tidigare politik var felaktig. Vetenskapliga studier har numera visat att den s. k. avräkningen i löneavtalen och övervältringen inte fungerade på det sätt socialdemokraterna tidigare utgått ifrån.

Under valrörelsen 1982 förespråkade socialdemokraterna en inkonsistent ekonomisk politik. Reallöner och sysselsättning skulle ökas, budgetunderskottet skulle minskas och besparingar behövdes inte. Folkpartiet påtalade upprepade gånger att detta var omöjligt, vilket också har visat sig i utvecklingen efter valet. När det stod klart att socialdemokraterna skulle vinna valet blev spekulationen mot den svenska valutan mycket kraftig. Socialdemokraterna tvingades skriva ned värdet på kronan och tog då till en så stor devalvering att kronan kom att bli undervärderad.

Den nya regeringen inledde med en mycket expansiv finanspolitik. De offentliga utgifterna sköt kraftigt i höjden, liksom budgetunderskottet. Det sista budgetår för vilket mittenregeringen hade det fulla ansvaret stannade budgetunderskottet på 68 miljarder kronor. Den av riksdagen fastställda statsbudgeten för budgetåret 1982/83 hade ett underskott på ca 75 miljarder kronor. Detta ökade till närmast 90 miljarder kronor genom att den nya regeringen rev upp flera viktiga besparingsbeslut och ökade på utgifterna trots att skattehöjningar samtidigt genomfördes.

Socialdemokraterna berömmar sig nu av att ha vänt utvecklingen och börjat minska budgetunderskottet. Till viss del beror detta naturligtvis på

den exceptionellt stora ökning av underskottet som drevs igenom hösten 1982. Samtidigt har emellertid en viss omläggning av budgetpolitiken ägt rum jämfört med uppläggningsen omedelbart efter valet. Tyvärr har det skett alltför sent och i alltför liten grad.

Pensionerna är ett exempel på omsvängningen. Före valet lovades reservationslöst full värdestegring av pensionerna. Den senare genomförda avräkningen av devalveringens prisseffekt har inneburit en minskning av utgifterna för pensioner under år 1984 med nära 3 miljarder kronor, och således minskade inkomster för pensionärerna med samma belopp. Livsmedelssubventionerna är ett annat exempel. Hösten 1982 höjdes de med 700—800 milj. kr. Ett år senare, hösten 1983, sänktes de med 850 milj. kr. Även höjningen av avgifterna inom vårdsektorn som beslöts hösten 1983 markerar en klar omsvängning hos socialdemokraterna, som tidigare motsatte sig även mindre höjningar.

Socialdemokraterna har således successivt tvingats i handling medge att den ekonomiska politik de förordade tidigare var felaktig. Det är beklagligt att man vägrade inse detta på ett tidigare stadium. Vad som nu görs är för sent, för litet och har fel inriktning.

Den internationella konjunkturen och Sveriges konjunkturläge

Regeringen tecknar i finansplanen en i huvudsak gynnsam bild av den internationella konjunkturutvecklingen. Detta överensstämmer med de bedömningar som gjorts av flertalet andra. Den utdragna lågkonjunktur som kom i samband med den andra oljeprischocken 1979/80 nådde sin botten mot slutet av 1982, och därefter har en uppgång skett. Uppgången är särskilt markant i USA.

De flesta torde nu vara överens om att tillväxten i de industrialiserade länderna kommer att fortsätta under innevarande år. Hittills har återhämtningen dominerats av den privata konsumtionen, och en osäkerhetsfaktor i den framtida utvecklingen gäller investeringarnas beteende. Utvecklingen i USA är även i detta avseende något mer gynnsam än i Västeuropa, men höga realräntor, stort budgetunderskott och en fortsatt stark dollarkurs är osäkerhetsfaktorer som kan innebära en långsammare uppgång än väntat.

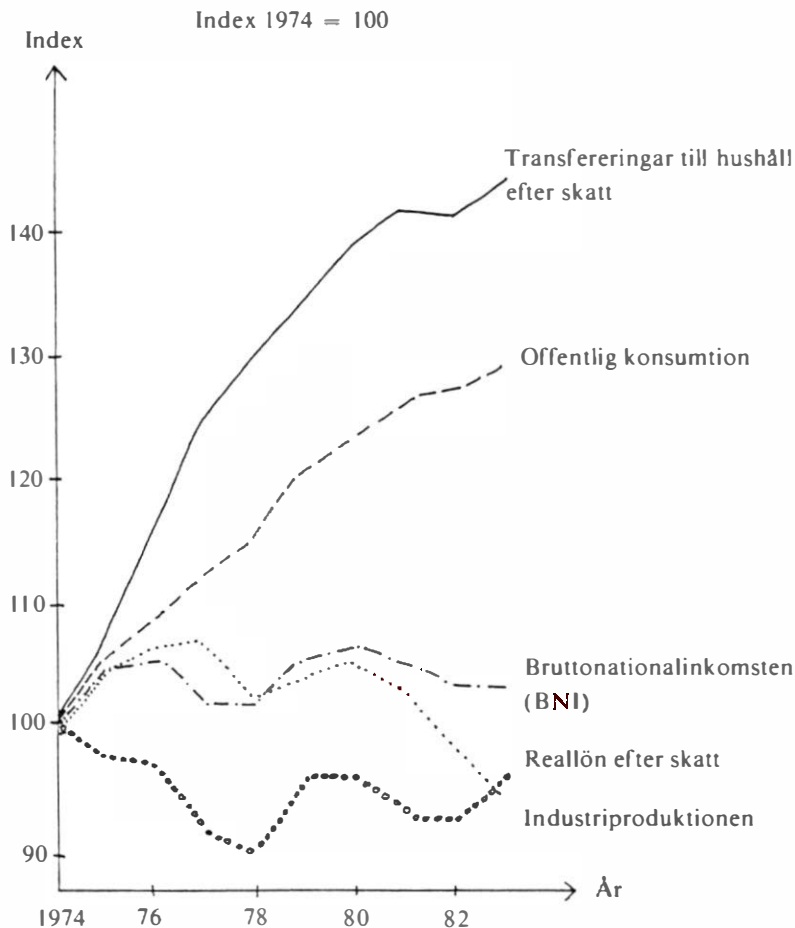
För den svenska utvecklingen gör regeringen bedömningen att BNP kommer att öka med 2,6 % under 1984. Detta är en något högre siffra än vad andra bedömare har. Allmänt sett förefaller regeringen optimistisk i flera avseenden beträffande utvecklingen under 1984, men erfarenheterna tyder på att det ofta går snabbt, kanske alltför snabbt, uppför i konjunkturuppgångar. Vi har för vår del inget underlag för att göra en väsentligt annorlunda bedömning för den ekonomiska utvecklingen på kort sikt. Som framgår av det följande menar vi emellertid att den ekonomiska politiken i ett sådant konjunkturläge måste utformas på ett väsentligt annorlunda sätt än vad regeringen gör.

Folkpartiets långsiktiga ekonomisk-politiska strategi

Folkpartiet förordar i dag samma långsiktiga inriktning på den ekonomiska politiken som vi har gjort under de senaste åren. Detta skiljer oss markant från socialdemokraterna. Det är möjligt därför att vi redan före valet 1982 föreslog en realistisk ekonomisk politik som utgick från en korrekt verklighetsuppfattning. Vi har också styrkts i vår uppfattning att det är en sådan ekonomisk politik som krävs genom den analys och de försök till försiktig omläggning som socialdemokraterna har gjort under det senaste året.

En illustration av de senaste tio årens ekonomiska utveckling ges i diagrammet. Den ger samtidigt en bakgrund till de strukturförändringar vi anser nödvändiga.

Svensk ekonomi 1974—1983

BW, SD 1983-08-17

De viktigaste målen för vår ekonomiska politik är

- att få ned inflationstakten,
- att hålla tillbaka kostnadsutvecklingen, framför allt genom återhållsamma löneavtal,
- att minska budgetunderskottet och
- att möjliggöra en återgång till den fulla sysselsättningen, bl. a. genom att bibehålla en hög vinstnivå i näringslivet så att investeringarna kan öka.

Svensk industri har sedan kostnadskrisen i mitten av 1970-talet tappat marknadsandelar. För att dessa skall kunna återvinnas måste konkurrenskraften bibehållas och förstärkas. En förutsättning för detta är att prisstegringarna i Sverige inte avviker från våra viktigaste konkurrenters. I flera länder är inflationstakten nu nere i 3—5 %. Av avgörande betydelse för att få ned den svenska inflationstakten är lönekostnadsutvecklingen och utvecklingen av budgetunderskottet.

Målet måste vara att hålla tillbaka lönekostnadsökningen samtidigt som löntagarnas reallöner efter skatt upphör att minska. Vi anser att några förutsättningar är särskilt viktiga för att detta skall kunna uppnås.

För det första måste inflationen dämpas. För det andra får inte skattestrycket ytterligare höjas. För det tredje måste marginalsatserna ytterligare sänkas. För det fjärde måste marknadsekonomin på flera områden fås att fungera bättre.

Vi tror inte att Sveriges ekonomiska balansproblem kan lösas enbart genom en konjunkturförbättring, utan det krävs aktiva åtgärder för att åstadkomma den nödvändiga anpassningen. De strukturella förändringar som erfordras är av tre slag. Vår konkurrenskraft måste vara så god att efterfrågetrycket inom den konkurrensutsatta sektorn blir tillräckligt högt för att ge balans i de utrikes betalningarna vid full sysselsättning. Den åtstramning av den totala konsumtionen som detta kräver måste riktas mot både offentlig och privat konsumtion. Hushållens inkomster av egna arbetsinsatser bör relativt sett öka på bekostnad av transfereringar från den offentliga sektorn.

Nyckeln till framgång för den ekonomiska politiken ligger av flera skäl i en stram finanspolitik. En sådan är nödvändig för att klara inflationsbekämpningen. Erfarenheterna från de senaste femton åren visar klart att det är bara när vi har fört en stram finanspolitik som vi lyckats få ned vår inflation under den internationella. Men den strama finanspolitiken är också nödvändig för att hålla tillbaka budgetunderskottet och skapa utrymme för investeringarna, framför allt inom industrin och den privata tjänstesektorn.

En stram finanspolitik kan teoretiskt innebära såväl högre skatter som minskade utgifter. Av flera skäl anser vi att skattehöjningsvägen är stängd.

Vi måste för det första undvika skattehöjningar för att kunna klara reallönerna efter skatt vid låga nominella lönekostnadsökningar. Det är

för det andra sannolikt att budgetunderskottet i sig, genom effekterna på penningmängd och räntenivå, driver upp inflationstakten. Men det är också sannolikt att inflationen vid givet underskott riskerar att bli högre vid högre offentliga utgifter och skattetryck. En framgångsrik inflationsbekämpning förutsätter därför att utgiftssidan hålls tillbaka.

Det tredje skälet som talar emot skattehöjningar är att vi nu med all sannolikhet har nått skattetaket. Detta antagande stöds av såväl erfarenhetsmässiga iakttagelser som teoretiska studier. Det innebär att höjda skattesatser inte längre ger ökade statsinkomster.

Mot denna bakgrund förespråkar vi utgiftsbegränsningar. Vi beskriver nedan vilka förändringar i de offentliga utgiftsprogrammen som vi anser nödvändiga. Besparingarna uppgår till ca 14 miljarder kronor på helår räknat (brutto).

Fördelningspolitiken

Besparingspolitiken har i den politiska debatten ibland ställts emot en rättvis fördelningspolitik. För att "bevisa" detta har man i regel jämfört effekterna av utgiftsnedskärningarna på enskilda hushåll med ett läge där över huvud taget ingenting förändras. Det är naturligtvis helt realistiskt.

I en studie utförd inom finansdepartementet av expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) har olika typer av anpassningsåtgärder för att bringa ned budgetunderskottet jämförts. Den slutsats som dras i studien är att besparingsåtgärder är de fördelningspolitiskt mest gynnsamma.

Redan på kort sikt skulle uteblivna besparingar leda till effekter på inflation, räntor m. m. som drabbar hushållen i ungefär samma utsträckning som besparingarna. På längre sikt skulle en sådan politik, som inte angriper de strukturella problemen, fördjupa våra ekonomiska balansproblem och innebära ett allvarligt hot mot välfärden.

Vi har redan konstaterat att skattehöjningar inte längre är möjliga. Men även om så vore, måste dessa drabba den stora majoriteten av skattebetalare. De rika är varken tillräckligt många eller tillräckligt rika för att kunna lämna något väsentligt bidrag. Som exempel kan nämnas att om marginalskatterna sattes till 100 % för alla inkomster över 150 000 kr. så skulle statskassan teoretiskt förstärkas med ca 1 miljard kronor. I verkligheten skulle människor naturligtvis inte acceptera en sådan konfiskatorisk beskattning. Liknande effekter uppnås av den nyligen införda tillfälliga förmögenhetsskatten. Denna blir så hög att avkastningen på kapitalet i regel inte räcker till för att betala skatten.

Vi vill alltså understryka att besparingspolitiken inte står i strid med en rättvis fördelningspolitik utan i stället är en förutsättning för att en sådan uthålligt skall kunna bedrivas.

Av största vikt för fördelningen av inkomster och förmögenheter är arbetslösheten och inflationstakten. Fördelningspolitiken måste därför

inriktas på att föra en långsiktig sysselsättningspolitik och på inflationsbekämpning. Förutsättningarna för den senare har tidigare angivits. En framgångsrik sysselsättningspolitik måste i första hand bygga på stimulans av enskilda företag. Skattetaket sätter nämligen en bestämd gräns för utbyggnaden av den skattefinansierade offentliga sektorn.

Fördelningsspolitiska hänsyn måste tas vid utformningen av besparingspolitiken. De förslag vi framför har också en sådan profil. Exempelvis innebär förslaget om självrisk inom sjukförsäkringen att bara de som har arbete drabbas, medan de arbetslösa undantas.

I vissa fall kan det föreligga en konflikt mellan fördelningsspolitiska effekter på kort och lång sikt. Åtgärder som vidtas i uttalat fördelningsspolitiskt syfte kan visserligen ge de önskade effekterna i ett mycket kort perspektiv medan andra och oönskade effekter först uppträder på längre sikt. Denna konflikt måste nu ägnas större uppmärksamhet. Ett exempel är marginalskattehöjningarna under 1970-talets början. Deras syfte måste ha varit att omfördela från "rika" till "fattiga", men det är sannolikt att det till sist var de senare som drabbades hårdast av dem till följd av effekterna på tillväxt och inflation. Ett liknande resonemang kan föras om skattetrycket i allmänhet. Även om skattehöjningar vidtas i de bästa avsikter att upprätthålla eller förbättra standarden för vissa svaga grupper kan de genom liknande mekanismer komma att slå hårt just mot dessa grupper.

Den offentliga sektorn

Vi har tidigare framhållit att ökningen av de offentliga utgifterna och det skattetryck de dragit med sig är en viktig orsak till Sveriges ekonomiska problem. Parallellt med att de offentliga utgifterna stigit snabbt har också den offentliga regleringen av den privata sektorn ökat i omfattning. Detta är en viktig orsak till att marknaderna i dag fungerar sämre än tidigare.

Denna offentliga expansion har till största delen ägt rum i politisk enighet. Expansionen har syftat till att lösa olika samhällsproblem och att åstadkomma en rättvis fördelning av välståndet. Det är emellertid inte längre möjligt att samtidigt klara ambitionerna att skapa ett gott samhälle och rädda välfärden genom fortsatt offentlig utbyggnad. En offentlig sektor som blir så stor att människor inte är beredda att betala den blir snart ett hot mot just dessa ambitioner.

En viktig förutsättning för varje analys av den offentliga sektorns framtida utveckling måste vara att vi nu har nått skattetaket. Inom ramen för detta skattetryck är det dessutom viktigt att ytterligare sänka marginalskatte-terna.

Det finns enligt vår uppfattning två grundläggande problem som gäller den offentliga sektorns utveckling. Det är ett finansieringsproblem och ett effektivitetsproblem.

Finansieringsproblemet eller snarare den finansieringsrestriktion som

hänger ihop med att vi nu nått skattetaket innebär att det krävs en omfattande omprövning av många olika offentliga utgifter. De offentliga utgifterna uppgår till nära 70 % av BNP medan skatter, avgifter och övriga inkomster bara uppgår till ca 60 %. På ett eller annat sätt måste det resulterande finansieringsproblemet lösas. Vi menar att detta bara kan ske genom att ompröva utgifterna.

Själva utgiftsnivån i sig är enligt vår uppfattning också ett problem. Det är inte rimligt att hävda att en offentlig utgiftsandel på nära 70 % är nödvändig för att uppnå centrala välfärds- och fördelningspolitiska mål.

Det problem som hänger ihop med den bristande effektiviteten angrips enligt vår uppfattning bäst genom ett införande av mer av konkurrens och mindre av monopol inom den offentliga sektorns verksamhetsområden. Vi har i en särskild motion om fri konkurrens pekat på några områden inom den statliga sektorn där större inslag av konkurrens bör uppmuntras. Det innebär i praktiken att existerande statligt monopol måste upplösas i flera fall.

Även inom den kommunala sektorn bör effektiviteten kunna ökas genom större inslag av anbudsförfarande och privata entreprenader. Vi anser därför att det är väsentligt att privata initiativ uppmuntras inom områden som hittills huvudsakligen förbehållits den kommunala eller statliga sektorn. Den utformning av statsbidragen till barnomsorgen som socialdemokraterna drivit igenom är därför enligt vår uppfattning synnerligen olycklig och måste snarast ändras så att kommunala och privata barnstugor kan drivas under samma förutsättningar.

Den omprövning som vi menar måste ske av organisation och finansiering av många offentliga tjänster kommer ingalunda att innebära att dessa inte längre skall produceras. Det behöver inte ens innebära att tjänsterna i framtiden produceras av andra än offentliga organ. Däremot är det nödvändigt att kostnaden för att tillhandahålla dem i större utsträckning bärs av den som nyttjar tjänsterna. I många fall är det annars svårt att veta om medborgarna verkligen värderar tjänsten lika högt som den resursförbrukning som krävs för att producera den. Detta blir sannolikt än viktigare i framtiden, eftersom utvecklingen av konsumtionsmönstret troligen innebär en förskjutning mot fler tjänster. Finansieringen av dessa blir därmed ett fortgående problem.

Den stora potentialen för nya finansieringsformer finns enligt vår uppfattning inom socialförsäkringssektorn. Den parlamentariska utredning som regeringen nu sedan ett år har aviserat angående formerna för värdesäkring av pensionerna bör enligt vår mening utvidgas till en allmän översyn av finansieringsformerna för fler försäkringssystem. Vi menar att en viktig utgångspunkt för en sådan översyn måste vara att sambandet mellan individens inkomst och förmån stärks. Det gäller t. ex. sjukförsäkringssystemet och arbetslöshetsförsäkringssystemet. De beräkningar som riksförsäkringsverket gjort om ATP-systemet tyder på att finansieringen av även detta system måste ses över.

Företagssektorn

En expansion inom näringslivet måste enligt folkpartiets uppfattning bygga på marknadsekonomi och frihandel. Bara med sådana förutsättningar kan den ekonomiska politiken och näringspolitiken bidra till resursskapande och en innovationsvänlig samhällsmiljö.

Marknadsekonomi är för liberaler den självklara grunden för samhället. Inget annat system ger beslutsfattarna och konsumenterna så god och direkt information om produktions- och avsättningsmöjligheterna. Inget annat system ger sådana signaler till var, när och hur framtida investeringar kan ge upphov till lönsam produktion. Inget annat system ger i sin mångfald ett sådant skydd mot felsatsningar. I en planekonomin där ekonomiska beslut tas i administrativ ordning riskerar dessa alltid att komma för sent, bli för stora eller på annat sätt bli ineffektiva.

De viktiga besluten om investeringar, marknader, produktionsinriktning och liknande måste fattas i företagen. Statens uppgift skall vara att skapa en miljö som gynnar företagsamhet och industriell tillväxt.

Av central betydelse för företagets utveckling och möjligheter till framtida expansion är kostnadsutvecklingen. Lönerna avgörs av arbetsmarknadens parter i fria förhandlingar men förutsättningarna härför skapas till stor del av den allmänna ekonomiska politiken.

Vid sidan av kostnadsutvecklingen spelar tillgången på riskvilligt kapital i företagen en viktig roll för deras utveckling. Soliditeten, andelen eget (= riskvilligt) kapital i förhållande till det totala kapitalet, har sjunkit kontinuerligt under de senaste årtiondena. Samtidigt har osäkerheten i industriella satsningar ökat vilket egentligen borde motivera en starkare soliditet än tidigare. Det egna kapitalet fungerar som ett slags buffert för företagen vid nedgångar på grund av misslyckade satsningar eller tillfälliga störningar. En god soliditet ökar därför företagets benägenhet att genomföra riskfyllda investeringar och ger samtidigt de anställda en större trygghet.

Enligt vår mening måste nytt riskvilligt kapital tillföras näringslivet genom enskilt och frivilligt sparande. Det förutsätter bl. a. att det finns en fungerande aktiebörs.

Vi vill i detta sammanhang också framhålla betydelsen av att småföretagen ges rimliga arbetsvillkor. Vi föreslår i en särskild partimotion ett antal åtgärder som vi menar måste vidtas. Samtidigt vill vi framhålla att många problem inte kan lösas genom skapandet av olika slag av offentliga organ. Det är snarare så att möjligheter till expansion och nyföretagande grundläggs i attityden och generositeten gentemot företagsamheten. Vi menar t. ex. att en inställning till småföretagarna som innebär att alla antas vara skattesmitare tills de bevisat motsatsen är direkt negativ för företagsamhetens utveckling.

Vi anser att de kollektiva löntagarfonderna måste avvecklas så snart som

möjligt. Fonderna har ännu knappast hunnit köpa några aktier, och de har heller inte hunnit bygga upp en administration. Riksdagen bör därför besluta upphäva lagstiftningen om löntagarfonderna.

Hushållssektorn

Ett demokratiskt samhälle utgår i princip från att alla människor är förnuftiga och själva kan fatta beslut som rör deras egen situation och framtid. Den allmänna rösträtten utgår från denna värdering.

Detta bör vara en viktig utgångspunkt också för den ekonomiska politiken. En annan utgångspunkt bör vara att människors överväganden och beslut påverkas av vilka effekter de kan se av sitt handlande. Om det nästan inte blir något utbyte alls av en viss arbetsinsats tvekar många att göra den.

Även om dessa utgångspunkter kan synas självklara är det inte alltid de tillåts prägla det politiska handlandet.

Vi menar t. ex. att beskattningen i huvudsak bör vara neutral i fråga om människors konsumtionsval. Vissa undantag finns naturligtvis, t. ex. beträffande alkohol och tobak. Men bakom vissa punktskatter ligger ibland en föreställning bland politiker att de enskilda människornas värderingar är felaktiga och behöver styras. Detta gäller t. ex. punktskatten på videoapparater och den diskuterade båtskatten. De motiveras huvudsakligen av att riksdagsmajoriteten anser att sådana konsumtionsvaror är en "lyx" som bör beskattas.

Frågan kan synas vara av mindre betydelse så länge beskattningen inskränker sig till videoapparater och båtar, men det finns en betydande risk att det synsätt som ligger bakom får prägla också andra förslag och överväganden. Detta slag av konsumtionsstyrning, som inte har några klara samhällsekonomiska motiv, bör enligt vår uppfattning avvisas. Av detta skäl anser vi t. ex. att barnfamiljer själva är kompetenta att avgöra hur mycket mjölk som skall konsumeras utan att staten behöver subventionera mjölkpriset.

Hushållens inkomster kommer från i huvudsak två källor, arbete och transfereringar. De disponibla inkomsterna torde i dag till ungefär lika delar komma ur dessa källor. Självklart är bilden olika för olika grupper av hushåll. Enligt vår uppfattning är det inte acceptabelt med en fortsatt förskjutning från arbetsinkomster till transfereringsinkomster. Sambandet mellan arbetsinsatser och olika slag av förmåner får inte luckras upp i större utsträckning än vad som redan har skett. I stället måste finansieringen av transfereringarna lösas så att sambandet mellan hushållets inkomst och förmån blir tydligare.

Väsentligt för att åstadkomma ett tydligare sådant samband är att marginalskattorna ytterligare sänks. Vi föreslår i vår motion om skattepolitiken att detta sker både genom att det inkomstintervall där marginalskatten är högst 50 % ytterligare utsträcks efter 1985 och genom att marginalskatte-

taket sänks. I första hand är det naturligtvis viktigt att de syften som låg bakom skatteöverenskommelsen verkligen uppnås, vilket regeringens nuvarande politik inte innebär.

Stabiliseringspolitiken

Den ekonomiska politiken måste enligt vår uppfattning främst grundas på en långsiktigt hållbar och stabil grund för att skapa en stabil tillväxt och välfärdsökning. Vi har tidigare ovan beskrivit vilka krav detta ställer och hur en sådan politik måste utformas.

Samtidigt är det naturligtvis viktigt att den ekonomiska politiken sätts in i ett kortsiktigt konjunkturperspektiv. Regeringen hänvisar i detta sammanhang till den s. k. Rehnska modellen från början av 1950-talet. De ekonomiska förutsättningarna för 1980-talets stabiliseringspolitik skiljer sig emellertid väsentligt från vad som gällde i början av 1950-talet. Den främsta skillnaden är naturligtvis att vi nu har ett mycket stort underskott i statens finanser. Därtill kommer en allmänt sett större osäkerhet nu i fråga om den internationella utvecklingen, vilket är en hämmande faktor för långsiktig expansion.

Vi anser att stabiliseringspolitikens utformning bör kunna dra lärdom av de erfarenheter som gjorts under de senaste 30 åren. En av dessa erfarenheter gäller möjligheterna att bedriva s. k. fine-tuning inom finanspolitiken. Prognoser för den ekonomiska utvecklingen har visat sig vara utomordentligt svåra att göra. Osäkerheten gäller inte bara framtiden utan också den historiska utvecklingen. Siffrorna revideras under lång tid efteråt inte bara för enskilda komponenter utan för hela BNP. Det senaste exemplet på detta är siffran för BNP-utvecklingen 1982, som förut ansågs ligga på $-0,7\%$ och nu har förändrats till $+0,6\%$. Än större skillnader för utfallet för enskilda delar av BNP har noterats.

Stabiliseringspolitiken måste därför enligt vår uppfattning utgå från den långsiktigt lämpliga politiken, t. ex. beträffande utvecklingstakten i den offentliga resp. privata sektorn. Konjunkturrellt motiverade justeringar bör sedan i första hand göras genom sänkningar av skatter eller arbetsmarknadspolitiska insatser.

Konjunkturläget såsom det beskrivs av regeringen motiverar väsentligt större strukturella ingrepp i de offentliga utgifterna än vad regeringen föreslagit.

Regeringen säger själv att det underliggande, strukturella underskottet i statens finanser ligger kvar på över 90 miljarder kronor. Detta anser vi vara helt otillfredsställande i nuvarande högkonjunktur. I stället måste nu väsentligt större åtgärder sättas in för att nedbringa detta underliggande underskott.

I andra sammanhang förs ett resonemang om att ca hälften av underskottet skulle vara konjunkturrellt betingat och den andra hälften således

strukturellt. Det betyder att ungefär hälften av underskottet skulle försvinna vid högre tillväxt i ekonomin. Huruvida detta är riktigt eller inte kan inte bedömas förrän i efterhand. Men det faktum att det underliggande underskottet även i nuvarande konjunkturuppgång ligger kvar på 90 miljarder kronor tyder på att enbart högre tillväxt inte förmår lösa de statsfinansiella balansproblemen. Vi anser att det är anmärkningsvärt att regeringen inte i den nu pågående konjunkturuppgången lyckas minska det underliggande budgetunderskottet även i kronor räknat. Åtgärder måste vidtas som nu leder till en minskning av underskottet.

Sådana åtgärder hade bort beslutas redan i fjol för att få full effekt under högkonjunkturen. Många besparingsåtgärder måste av praktiska skäl sättas in vid ett kalenderårskifte. Det gäller t. ex. åtgärder som berör kommunerna vars budgeter sammanfaller med kalenderåret. Åtgärder som nu beslutas får därför endast begränsade effekter på budgetåret 1984/85.

Om åtgärderna skjuts upp ytterligare till en senare tidpunkt och ett sämre konjunkturläge kommer emellertid konsekvenserna för medborgarna att bli allvarigare, t. ex. i form av höjd arbetslöshet och minskade möjligheter att genom offentliga transfereringar och arbetsmarknadspolitiska insatser hålla uppe levnadsstandard och sysselsättning.

Vi vill bestämt varna för att den nedgång i den internationella konjunkturen som kan befaras komma kring årsskiftet 1985-1986 kommer att få mycket allvarliga återverkningar på svensk ekonomi genom den senfärdighet som den socialdemokratiska regeringen visat. Strukturella insatser av tillräcklig omfattning har inte vidtagits. Den uppfattning som förefaller råda inom regeringen att budgetunderskottet till stor del — hälften eller enligt statsministern rent av hela underskottet — är ett konjunkturproblem är enligt vår uppfattning uttryck för en lättsinnig politik som kommer att straffa sig i framtiden.

Folkpartiet vill inte medverka till en sådan lättsinnig politik. Vi förordar därför en större finanspolitisk åtstramning i dagsläget. Vi föreslår besparingar i de offentliga utgiftsprogrammen av storleksordningen 14 miljarder kronor brutto. Effekterna på budgetåret 1984/85 blir som nämnts med nödvändighet mindre eftersom regeringen avstått från att ta fasta på våra tidigare framtida besparingsförslag. Effekterna på budgetåret 1984/85 av folkpartiets alternativ kan saldomässigt uppskattas till mellan 4 och 5 miljarder kronor.

Den ekonomiska politik som regeringen föreslår lägger en betydande börda på kreditpolitiken. Den alltför svaga finanspolitiken innebär att budgetunderskottet måste finansieras, och helst finansieras utanför banksektorn för att inte driva upp inflationen. Detta betyder en kraftig kreditpolitisk åtstramning för hushållen. Regeringen förutsätter också att företagssektorn skall svara för en stor del av budgetunderskottets finansiering. Man räknar i finansplanen med att ca 25 miljarder kronor av underskottet skall kunna placeras hos företagen. Detta är anmärkningsvärt mycket i en

högkonjunktur, när företagen borde behöva sina likvida medel för att finansiera en investeringsuppgång.

En stor risk i nuvarande konjunkturläge gäller avtalsrörelsen. Vi delar regeringens uppfattning att utrymmet för lönehöjningar är mycket begränsat. Om avtalet hamnar alltför högt kommer regeringens inflationsmål inte att kunna förverkligas, vare sig de 4 % under 1984 eller än mindre förutsatta 3 % för 1985. Det blir svårt nog även vid ett lågt avtal.

Vi har tidigare hävdats att möjligheterna för avtalsrörelsen skulle varit avsevärt mer gynnsamma om man kunnat undvika skattehöjningar och om skattereformen hade fullföljts enligt tidigare beslut. Denna kritik kvarstår. Vi anser att regeringen genom sin ekonomiska politik har försvårat möjligheterna att uppnå en varaktig sänkning av inflationstakten, och därmed en ökning av sysselsättningen.

Regeringens budgetförslag

Det underliggande budgetunderskottet ligger som nämnts kvar på ca 92 miljarder kronor. Detta är ungefär oförändrat jämfört med innevarande budgetår. Detta är en förbättring i förhållande till långtidsbudgeten, men enligt vår uppfattning är den helt otillräcklig. Siffran för 1984/85 bygger också på ett antal förutsättningar som är ganska osäkra.

Regeringen har räknat med ovanligt liten ökning av utgifterna för statskuldräntor. Bakom detta tycks ligga bl. a. ett antagande om sänkning av dollarkursen och av den internationella räntenivån. I den mån dessa antaganden inte infrias ökar utgifterna för räntor. Regeringen har också förutsatt en övergång till statsskuldväxlar med längre löptid. Eftersom räntan på dessa utbetalas i förskott innebär det att räntebetalningar i större utsträckning faller på innevarande budgetår. Det är emellertid osäkert om denna upplåningsstrategi lyckas. En annan förklaring till uppjusteringen av årets räntebetalningar är just att det inte var möjligt att låna så långsiktigt som även tidigare antagits.

En rad andra temporära effekter medverkar till den begränsade utvecklingen av de offentliga utgifterna under 1984. En gäller besparingen på pensionerna om ca 3 miljarder kronor på grund av utebliven kompensation för devalveringens priseffekter. En upprepning av denna besparing förutsätter ett särskilt beslut om förändring av basbeloppet. Även på förvaltningsanslagen är devalveringens priseffekter avräknade, vilket också ger en tillfällig utgiftsbegränsning.

En stor tillfällig minskning ligger i den förutsatta och i och för sig välkomna minskningen av industristödet på närmare 7 miljarder kronor. Denna minskning kan naturligtvis inte upprepas, eftersom industristödet inte rimligen kan bli mindre än noll.

Som exempel på andra åtgärder av engångsart kan nämnas utflyttningen av televerkets investeringar från statsbudgeten till kreditmarknaden. En

sådan åtgärd ger ingen direkt samhällsekonomisk vinst, utan medför i stort sett samma statliga anspråk på kapitalmarknaden.

Dessa tillfälligheter upprepas inte 1985. Då blir alltså kraven på besparingar större, om regeringen vill hålla oförändrat budgetunderskott. I själva verket kommer stora nedskärningar att krävas.

Att regeringen kan uppvisa en hygglig utveckling mellan innevarande budgetår och nästa beror i hög grad på att årets siffror liksom siffrorna för 1982/83 blåsts upp. Under de tre år som föregick 1982/83 blev utfallet på utgiftssidan i genomsnitt 2,5 % högre än statsbudgeten — men för budgetåret 1982/83 blev utfallet 8,5 % högre! Detta illustrerar tydligt den socialdemokratiska taktiken.

Folkpartiets budgetförslag

Vi redovisar i det följande de förslag till besparingar som vi anser nödvändiga. Flera av dem har vi tidigare föreslagit, och vi anser att det skulle ha varit bättre om de hade kunnat genomföras på ett tidigare stadium. På grund av regeringens senfärdighet har detta emellertid inte varit möjligt.

Besparingarna uppgår till ca 14 miljarder kronor brutto på helår räknat. För budgetåret 1984/85 blir de lägre, ca hälften, därför att vissa av dem inte kan införas annat än vid ett årsskifte och därför bara halva effekten infaller under nästa budgetår.

<i>Besparingsförslag</i>	milj. kr., helår
Pensioner enligt basbeloppsindex	600
Sjukförsäkringen	2 000
Statsbidrag till arbetslöshetskassorna	500
Statsbidrag till kommunerna	4 500
Slopande av skattereduktion för fackföreningsavgifter	1 300
Livsmedelssubventionerna	1 050
Slopande av ROT-programmet	450
Minskade räntebidrag, hyresrabatter	2 000
Utebliven höjning av bostadsbidrag	400
Höjda avgifter	500
Effektivare återkrav av bidragsförskott	290
Vuxenutbildningen	90
Statsbidrag till kommunala vägar	90
Besparing inom civilförsvaret	100
Besparing inom industripolitiken	80
SUMMA	13 950

Vi föreslår också vissa omprioriteringar i de övriga offentliga utgifterna. De största posterna gäller ökat stöd till barnfamiljerna, ökat anslag till försvaret och ökat anslag till biståndet till de fattiga länderna.

<i>Utgiftsökningar</i>	milj. kr., helår
Familjepolitiskt stöd	1 000
Försvaret	500
Bistånd	450
Högskolan och studiemedel	55
Kultur	22
Miljö	38
Prisstöd till jordbruket i norra Sverige	50
Enskilda vägar	43
Handikappade	25
Diverse mindre poster	25
	<hr/>
SUMMA	2 200

I det samlade budgetförslaget från folkpartiet måste också hänsyn tas till de förändringar vi föreslår i fråga om vissa skatter. Det gäller vissa skattesänkningar som vi anser måste genomföras omedelbart. Vi har i vår partimotion angående skattepolitiken närmare redovisat hur övriga skattehöjningar som socialdemokraterna genomdrivit successivt måste upphävas.

<i>Skattesänkningar</i>	milj. kr., helår
Inkomstskatten (fullt inflationsskydd och skala enl. reformen)	1 000
Skattereduktion för aktieutdelning	300
Slopad omsättningsskatt för aktiehandel	200
Slopad tillfällig förmögenhetsskatt för år 1984	*
Bibehållet FoU-avdrag i företagen	*
Slopad förmögenhetsskatt på arbetande kapital i småföretag	100
Slopad reaskatt på bostadsrätter	*
	<hr/>
SUMMA	1 600

Totalt sett blir således budgetsaldot på helår räknat drygt 10 miljarder kronor lägre än i regeringens förslag. Därigenom minskar också utgifterna för statsskuldräntor med en dryg miljard kronor, vilket ytterligare förbättrar saldot.

Till detta kommer vissa engångsåtgärder för budgetåret 1984/85, framför allt utförsäljning och börsintroduktion av vissa statliga företag, vilket

bör kunna inbringa mellan 1 och 2 miljarder kronor. Våra förslag angående utflyttning av statliga bostadslån från statsbudgeten presenteras i en särskild motion med anledning av regeringens förslag till ändrade former för finansiering av bostadslån.

De olika utgifts- och skatteförslagen skall nu närmare kommenteras. Beträffande pensionerna föreslår vi liksom tidigare att uppräkningsindex sker enligt basbeloppsindex. Besparingarna inom sjukförsäkringen och för statsbidragen till arbetslöshetskassorna är också desamma som tidigare, som riksdagen tidigare har fattat beslut om. Minskningen av statsbidragen till kommunerna kan ske med den metod vi tidigare föreslagit (se t. ex. motion 1982/83:1647) som innebär att de allmänna statsbidragen till kommunerna successivt omvandlas till ett inomkommunalt utjämningsystem. Det större belopp som vi nu föreslår motiveras av att kommunernas ekonomiska läge inför 1985 är avsevärt gynnsammare än förut. Med den av oss föreslagna stramare finanspolitiken blir också inflationstakten för 1985 lägre, vilket är gynnsamt för kommunerna.

Vi har tidigare krävt att den av socialdemokraterna införda skattereduktionen för fackföreningsavgifter skall slopas. Vi upprepar detta krav. För att uppnå överensstämmelse med vad som gäller för arbetsgivarnas avgifter till intresseförening anser vi att regeringen skyndsamt bör återuppta det utredningsarbete som den tidigare regeringen påbörjade.

De generella livsmedelssubventionerna var ursprungligen avsedda som ett stöd till barnfamiljerna. En stor del av stödet tillfaller emellertid hushåll utan barn. Vi anser att stödet till barnfamiljerna bör utformas som ett allmänt barnstöd och inte som en subvention till konsumtionen av vissa varor. I den familjepolitiska motionen har vi redovisat hur detta stöd kan utformas. Livsmedelssubventionerna kan därför minskas med 1 050 milj. kr., varav 1 miljard kronor omfördelas direkt till barnfamiljerna och 50 milj. kr. används för ökat stöd till jordbruket i norr Sverige.

Förslagen inom bostadsområdet är desamma som vi framförde hösten 1983 och motiveras närmare i vår bostadspolitiska motion. Bostadsbidragen är en stödform som avtrappas vid stigande inkomst och det har därför negativa marginaleffekter för barnfamiljerna. Vi föreslår därför i stället en annan form av stöd till barnfamiljerna i den familjepolitiska motionen.

Även förslagen om höjda avgifter är desamma som vi lade fram hösten 1983. De ligger också i linje med vår ambition att skapa en bättre överensstämmelse mellan betalning och förmån av olika tjänster. Den besparing vi föreslår för bidragsförskotten kan åstadkommas genom att preskriptionstiden förlängs från två till fem år, vilket gör det möjligt att få tillbaka ca hälften av bidragsförskotten mot nuvarande dryga tredjedelen.

Övriga mindre besparingar presenteras i motionerna på de skilda sakområdena.

Bland utgiftsökningarna har den familjepolitiska satsningen redan nämnts. Därtill kommer att anslagen till försvaret behöver öka med unge-

fär en halv miljard kronor. Biståndsanslaget behöver räknas upp med 450 milj. kr. för att uppnå 1-procentsnivån, vilket vi föreslagit i vår biståndsmotion. Övriga utgiftsökningar presenteras i särskilda motioner.

Beträffande skattesänkningarna föreslår vi liksom tidigare att det fulla inflationsskyddet återinförs och att inkomstskatteskalan för 1985 blir den som riksdagen tidigare fattat beslut om i samband med skattereformen. Vi beräknar att detta innebär ca 1 miljard i lägre skatteintäkter för staten. Som närmare beskrivs i vår skattepolitiska motion vill vi sedan gå vidare med ytterligare marginalsattesänkningar och ytterligare sänkning av marginalskattetaket.

Vi har tidigare krävt att skattereduktionen för aktieutdelningar återinförs, och vi upprepar detta krav i syfte att lindra dubbelbeskattningen på aktier. Den nyligen införda omsättningsskatten på aktiehandel kommer enligt vår uppfattning att medföra stora negativa effekter och bör slopas. Enligt vår bedömning skulle denna skatt inte alls ge de skatteintäkter regeringen tror, och vi har räknat budgeteffekten till 200 milj. kr.

Den nyligen införda tillfälliga förmögenhetsskatten för år 1984 bör enligt vår mening retroaktivt avskaffas. Den innebär en sänkning av den nedre gränsen för skattepliktig förmögenhet till 300 000 kr. och en höjning av skattesatsen i varje skikt med 1-procentenhet. Den slår särskilt hårt mot människor som bor i en äldre nedamorterad fastighet och mot småföretagare och borde enligt vår mening aldrig införts. Den måste nu upphävas. De minskade skatteintäkter som detta medför är tillfälliga och motsvaras mer än väl av de tillfälliga statsinkomster som kommer från utförsäljning av statliga företag. Yrkandena i dessa skatteavseenden återfinns i vår skattepolitiska motion.

Regeringen har aviserat en särskild proposition om forskningspolitiken, men redan nu föreslagit att det särskilda avdraget för företagets kostnader för forsknings- och utvecklingsarbete slopas. Vi anser att FoU-avdraget måste behållas och att detta är ett viktigt komplement till selektivt forskningsstöd genom STU, industrifonden m. fl. I vår motion om forskningspolitiken med anledning av regeringens kommande förslag skall vi redovisa vår avvägning mellan generellt och selektivt forskningsstöd. Vi tar därför inte nu upp någon statsfinansiell kostnad för att behålla FoU-avdraget.

Slopad förmögenhetsskatt på arbetande kapital i de mindre och medelstora företagen är ett mycket angeläget krav som kan beräknas kosta ca 100 milj. kr.

I vår motion om bostadspolitiken föreslår vi att den nyligen införda realisationsvinstskatten på bostadsrätter upphävs och att regeringen kommer tillbaka med ett annat förslag som mer direkt ansluter till de regler som finns för realisationsvinstbeskattning av fastigheter.

Hemställan

Med hänvisning till ovanstående hemställs*

1. att riksdagen godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken som redovisas i motionen,
2. att riksdagen godkänner de riktlinjer för budgetregleringen som redovisas i motionen,
3. att riksdagen beslutar upphäva följande lagstiftning om löntagarfonder
lag om vinstdelningsskatt,
lag om ändring i lagen (1979:609) om allmän investeringsfond,
lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
lag om ändring i lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt,
lag om ändring i uppbördslagen (1953:272),
lag om ändring i taxeringslagen (1956:623),
lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69),
lag med reglemente för allmänna pensionsfonden, och beslutar anta det reglemente som gällde före löntagarfondsbeslutet,
lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385),
lag om ändring i lagen (1979:648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980—1984 till försäkringen för tilläggs pension,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om behovet av en allmän översyn av finansieringsformerna för socialförsäkringssystemen,
5. att riksdagen hos regeringen begär förslag till regelförändringar i fråga om statsbidragen till kommunerna enligt vad som anförs i motionen,
6. att riksdagen hos regeringen begär förslag i fråga om avgiftsättning enligt vad som anförs i motionen.

Stockholm den 25 januari 1984

JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp)

JÖRGEN ULLENHAG (fp)

KARL ERIK ERIKSSON (fp)

KERSTIN EKMAN (fp)

BJÖRN MOLIN (fp)

* Se även motionerna 1983/84:2089—2092.